

Política comparada

Conferència Atenea 3 de juny 2011

Narcís Oliveres i Terrades

Què és la política comparada? Un apropament analític a una exposició pressuposa, en primer lloc, l'anàlisi de la pregunta a què es vol donar resposta, en el nostre cas, del problema a què al·ludeix el títol de la conferència: Política comparada.

Com es defineix?

“Definir” és explicar allò que és una cosa amb una frase que equival exactament en significat a la paraula que designa la cosa, és a dir, significa formular, per mitjà d'altres termes, les condicions d'aplicació del terme o expressió que es vol definir. Tenim dos conceptes: Política i Comparació. Intentaré tractar-los simultàniament.

La política va néixer a Grècia quan la gent es va adonar que les coses públiques eren millorables per mitjà de discussions, votacions i lleis. Discutir, votar, fer lleis vol dir fer política, almenys n'és una manifestació. En dir discutir ho dic en el sentit de deliberar, de debatre, de discórrer, no de disputar. Debatre és comparar criteris, punts de vista, parers, opinions. És per això que, en definitiva, la política en optar, debatent-les entre diverses opcions, les compara i decideix.

Una comparació és l'expressió de la igualtat o diferència entre coses o conceptes. És una figura retòrica, però també és una tècnica que parteix de l'estudi i de l'anàlisi de problemes concrets, actualitza conceptes i apropa objectius i finalitats. De l'estudi comparat, per exemple, d'ordenaments o d'instituts de diferents ordenaments sorgeixen elements cognoscitius indispensables per a la ciència del dret constitucional en tant que s'obté un coneixement dels ordenaments que permet elaborar categories classificatòries per enquadrar i analitzar experiències constitucionals. El Dret Constitucional, i per extensió, el constitucionalisme té un contingut essencialment polític i quan una matèria s'interpreta sotraient-li el seu contingut essencial la convertim en una cosa buida. Per això, a l'hora d'analitzar una qüestió constitucional, o s'interpreta atenent el contingut polític o l'anàlisi no serà coherent. Cap anàlisi que es limiti al coneixement dels fenòmens sorgits en un sol àmbit nacional o estatal no és seriosa. Un examen de les diferents experiències, l'estudi de les analogies, de les constants històriques, condueix a la fixació i determinació de models a seguir i d'objectius a aconseguir. I també, no menys important, de situacions a evitar.

La comparació, avui, s'imposa com una necessitat, no només pels analistes polítics, sinó ja pels que han de decidir en política, Quan parlem de decidir en política no ens referim només als polítics. Els col·lectius també reclamen el dret a decidir. A Figueres mateix, l'any passat es va formar un col·lectiu que es denominava “Figueres decideix”. I no va ser només a Figueres, Va començar a Arenys el 13 de setembre de 2009.

Va ser el fruit d'una comparació?

Tota l'onada de consultes va ser el fruit de vàries comparacions. La pregunta mateixa que s'ha anat formulant en les successives consultes ho ha evidenciat. Ha estat sempre la mateixa: "Està d'acord que Catalunya esdevingui un estat de dret, independent, democràtic i social integrat en la Unió Europea?". A Figueres, Castelló, Roses, Vilafant, o a Olot, Manresa, Girona, i a totes les demés, sense oblidar Barcelona, la decisió que es demanava és la mateixa que la inicial d'Arenys. Es tracta de comparar uns anhels que se suposa que existeixen i que se suposa que són compartits, en funció dels quals s'havia de donar resposta a la pregunta, la qual també contenia tot un seguit de comparacions: amb un estat de dret, amb un estat independent, democràtic, social, amb un estat integrat a la Unió Europea. Que ens agrada i que en agradaria fer com tots els que en formen part, que no és res més que poder contribuir en les decisions que la Unió prengui, la qual cosa en la nostra situació de dependència de l'estat espanyol no podem fer, conclusió que, en definitiva, deriva d'una comparació, ser o no ser independents.

He exposat tot això, i em proposo recuperar la qüestió més endavant per posar de manifest que avui la política poua en les fonts de la comparació. Fa pocs dies hem celebrat eleccions municipals. Hem optat entre diferents programes, els hem comparat. En política tot és comparació. La comparació és ineludible. Totes les persones que es presenten a unes eleccions tenen un programa Alguns votants n'hauran prescindit i hauran triat persones, prèvia comparació entre elles.

He dit que la comparació és ineludible. La comparació és una figura d'estil en la que es confronten dos elements per subratllar els punts comuns o divergents, per mitjà d'uns útils de comparació lingüístics, generalment "com" o "a diferència de", "en canvi" que són mots o expressions que permeten crear un lligam explícit entre aquests elements. N'hi ha d'altres: "semblant", "ser com", etc.

Tot i que la comparació és ineludible, en ocasions és molt difícil fer-la. Una regla ha de ser escrupolosament observada. No és pot comparar allò que és incomparable. Hi ha tantes teories, tantes visions d'allò que és la política que resulta impossible no ja estudiar-les totes, sinó fins i tot mencionar-les. Quan he parlat de que la política va nèixer a Grècia quan la gent es va adonar que les coses públiques eren millorables, en realitat m'inclinava per l'accepció més comuna, la competitivitat per accedir al govern i mantenir-s'hi. Aquesta accepció de la política ha estat i és l'objecte de despietades desqualificacions, per exemple Paul Valéry deia que és l'art d'impedir a la gent de ficar-se on no els demanen. He recollit aquesta per la comparació amb l'art que conté. Comparació que es fa amb certa freqüència. Alguns, optimistes, parlen de l'art de governar. Altres, del d'oprimir. Richelieu, també la contempla com un art, però per ell la política no és pas l'art d'allò possible com és corrent afirmar, és l'art de fer possible allò que és necessari.

En una sistematització clàssica assenyalaré que aquestes teories fan girar la política en torn del poder, altres en torn de la societat, unes altres les fan girar al voltant de la polèmica, el desacord i la confrontació i, finalment, al voltant del bé comú o de l'interès general. Hi ha un altre criteri: concebre-la com una activitat, o sigui, quelcom

que els homes i les dones fem, o com institució o conjunt d'institucions objectives i tangibles. En la meua referència al naixement de la política a Grècia he optat per les que contempen aquestes sistematitzacions.

En el primer terme de la primera sistematització que he formulat he dit que hi ha teories que fan girar la política a l'entorn del poder. És una teoria que es fonamenta en una obvietat La política és una activitat en relació amb el poder. Té un espai que li és propi: el poder. El seu àmbit no és la moral. No és l'estètica. Ni tampoc és l'economia. La moral fa la distinció entre el bé i el mal i, per tant els compara. L'estètica entre el bonic i el lleig. Allò que és bonic o és lleig és relatiu, doncs comparable, des de diversos punts de vista. L'economia entre l'útil i l'inútil, també.

La lluita pel poder és al centre de la vida política. Les societats, els règims, els partits les faccions, els clans, les famílies lluiten per prendre el poder o mantenir-s'hi. La reflexió sobre el poder és al centre de la filosofia política. Des del procés de Sòcrates fins les purgues stalinianes, passant pels camps de concentració nazis, l'abús de poder replanteja sempre l'interrogant de la justificació del poder polític i què és allò que empeny a tantes persones a lluitar per conquerir-lo i exercir-lo. Fins fa poc, a la meua època de batxillerat, s'estudiava la història reduint-la a una relació cronològica de reis i batalles, és a dir en una reducció simplista de protagonistes que lluitaven pel poder. Després, s'ha anant ensenyant la història dels processos, de les infraestructures i de les superestructures i en relació a l'economia o als valors. Això no vol pas dir que el poder no hagi estat analitzat, sobretot després de Machiavel, però també en el món antic, a Grècia i a Roma. No s'ha de confondre història amb ciència política. Però són imprescindibles l'una respecte de l'altra. La ciència política tampoc s'ha d'identificar amb el dret constitucional, però totes tres són eficaços instruments, les unes respecte de les altres, per entendre l'abast o el perquè de cadascuna.

La manera de contemplar el món que té la política és dividir-lo entre partidaris i adversaris, els quals expressen, respectivament el grau més elevat possible de proximitat i el més elevat possible de separació. El partidari i l'adversari són realitats concretes, les quals no estan associades necessàriament als elements morals, estètics o econòmics. I tampoc en paràmetres d'afecció. En política, aliar-se no és la resultant d'una afecció, d'una simpatia. Això fa que als polítics actuar els exigeix una gran capacitat de dissociació d'idees. I en aquesta dissociació d'idees, o en la seva justificació, es constata plenament l'efecte de la utilització de les paraules les quals expressen les conclusions de les comparacions.

Hi ha moltes maneres d'utilitzar la paraula. La primera: expressar un sentiment: tinc gana, tinc fred, sóc del barça, m'agraden les conferències d'Atenea, és la paraula expressiva i té la intenció de parlar d'un estat sentit per la persona que parla. La gana o el fred són meus, o les conferències és a mi a qui agraden. Expresso un sentiment propi, possiblement contradictori amb el vostre, que podeu tenir calor, podeu estar tips, o no agradar-vos les conferències, o només algunes.

La segona: informar, si dic que cada divendres hi ha una conferència d'Atenea parlo d'un fet objectivat, d'una constatació que pot ser feta per qualsevol altra persona. La

informació no és una percepció, ni una opinió.

Hi ha molts sentits del terme opinió: apreciació, parer, inclinació, tendència, prejudici, etc. sense oblidar-ne d'altres de caràcter més polític com ara convicció, creença, doctrina, ideologia. Aquests significats més polítics donen lloc a una altra manera d'utilitzar la paraula, convèncer o imposar. De la paraula, com de tantes altres coses, se'n pot fer un bon i un mal ús.

Convèncer és un bon ús, Imposar, no. Convèncer és argumentar. Imposar, és manipular. Hi ha termes claríssimament polítics que en fer comparacions polítiques, se'n fa un bon i un mal ús, per exemple, els termes nació i nacionalisme. Nació i nacionalisme són conceptes polivalents. Apareixen en documents medievals, encara que no pas en el sentit que els atribuïm avui. I en idees d'esquerra en mans de Robespierre i Mazzini, o de dretes, en la ment de Bismarck, Chiang Kai Shek i Mussolini.

Lenin i Stalin tan aviat aproven com desaproven el nacionalisme, segons que a cada moment històric anticipi o retardi la seva causa revolucionària. Stalin va escriure el 1913 *Marxisme i la qüestió nacional*. És un text polèmic, escrit en un moment de discussió en el context de la política socialista del moment a l'entorn del "dret a l'autodeterminació", dirigit contra la nació jueva. Els termes Nació i nacionalisme: expressen idees força esteses a tot el llarg del segle XIX. No oblidem que el detonant per a les dues guerres mundials van ser temes de nacionalisme. Woodrow Wilson formula la seva Declaració dels catorze punts a l'acabament de la primera.

Vull destacar que la idea de nacionalisme va néixer simultàniament amb la idea de llibertat i que quan se'n separa, el nacionalisme pot arribar a posicions agressives i d'opressió. Vegi's, si no, el nacionalsocialisme, el nacionalisme soviètic i, per què no dir-ho del nacionalisme castellà o l'espanyolisme. Hi ha dues classes de nacionalismes. El de les nacions grans i el de les nacions petites. Poden ser comparats i convé fer-ho. El de les nacions grans, o que es pensen ser-ne, com ara Espanya, és una voluntat de domini, és arrogant, el de les nacions petites, com ara Catalunya, és la voluntat d'existir, és reivindicatiu. En això rau la comparació entre els dos tipus de nacionalisme. Per això en les nacions petites, nacionalisme equival a independentisme. Només existeix, només té identitat allò que és independent, per això reivindiquen la independència. Ho expressava magistralment Pallach, que a més de ser un gran polític era un gran pedagog, quan recomanava resistir per existir.

Fa pocs instants he fet referència a les interconnexions i a la seva importància entre història, ciència política i dret constitucional i també que de les comparacions sorgeixen elements cognoscitius indispensables per a les seves anàlisis. Dins d'aquests paràmetres, història, ciència política i dret constitucional, penso que pot ser interessant recordar, fent història, els debats constituents, sobre l'expressió "nacionalitats". Fraga, d'entrada a l'inici de la tramitació, sostenia que l'expressió era equívoca i plena de possibles complicacions, que no podia acceptar-se més que una nació, Espanya, ni més que una nacionalitat, l'espanyola. Altre cosa, afegia, ens porta a plantejaments tan complexes, delicats i carregats de dificultats de futur com el principi de les nacionalitats, el dret d'autodeterminació, etc. que seria desitjable

evitar, al servei de la *“sagrada e indestructible unidad de España”*. Aquesta postura la va mantenir Alianza Popular, que després es va denominar Partido Popular, al llarg de tota la tramitació parlamentària, com n'és un exemple que en un altre moment del debat va dir en una oratòria decimonònica, ampul·losa i declamàtoria, que Alianza Popular refusava una vegada més amb tota energia i plena consciència de la transcendència històrica del seu gest, la introducció de l'expressió nacionalitats a la Constitució. Recordo que en una rèplica que li va fer Heribert Barrera li va dir que parlar d'indivisibilitat i unitat indivisible i “a fortiori” qualificar la unitat de sagrada, com feia Fraga, només aconseguia patentitzar un complex d'ansietat. Avui dia encara el pateixen

Fraga temia que obrir camins a l'aplicació del denominat principi de les nacionalitats tingués la gravíssima conseqüència d'un pretès dret a l'autodeterminació i a un Estat propi. Tenir Estat està present la pregunta formulada en les consultes: “Està d'acord que Catalunya esdevingui un estat de dret, independent, democràtic i social integrat en la Unió Europea?” i equival a la independència, és a dir, ser sobirà. Les nocions d'autodeterminació i sobirania s'imbriquen amb les de democràcia, poble i nació, incideixen en la idea de legitimitat de tot poder polític. En aquesta expressió “legitimitat de tot poder polític” reapareix el terme poder i apareix el terme legitimitat. Hi ha una altra figura d'estil que també es basa en l'analogia. És la metàfora. Comparació i metàfora estableixen una semblança entre un primer element denominat comparat i un segon que és el comparant. La diferència consisteix en què en la comparació l'analogia és explícitament formulada, mentre que en la metàfora queda sobreentesa i per mitjà d'un trasllat de sentit fa sorgir un univers de significats lligats a un àmbit conegut, per exemple l'esport, la nàutica o la terapèutica. Indubtablement ofereix una dimensió descriptiva i ens situa en un marc relativament familiar i en ocasions són també una manifestació d'humor. En l'argumentació política és freqüent la utilització de la metàfora, i en la informació política també. Les expressions circ, joc, xou, combat, arena metaforitzen tant el debat com la informació, de manera que els informadors les recullen o les aporten ells mateixos. Un marc metafòric permet una presentació de les qüestions polítiques, sense conceptes politològics. Aquí rau la seva importància, una metàfora guerrera, per exemple, serveix per indicar la duresa d'un enfrontament i la gravetat dels envits; l'analogia esportiva, per ressaltar les estratègies i, sobretot, desqualificar les de l'adversari invocant les regles de joc, les meteorològiques, l'evolució dels esdeveniments. El president Mas, ens n'ha ofert una de nàutica, el timó del seu avi que per governar-lo cal tenir el cap fred, el cor calent, el puny ferm i els peus a terra. Quatre metàfores més.

Hi ha una metàfora que detesto: és centrisme en política, sobretot quan la fórmula qui pretén i afirma fer política de centre. Què és el centre? Fins i tot en geometria euclidiana resulta compromès donar-ne una definició. En política encara ho és més. Per a un partit resulta no ja difícil, sinó impossible situar-se en un espai que perquè es pugui anomenar de centre ha de dependre no tant dels seus propis postulats, sinó dels que facin els partits que es troben a la seva dreta o a la seva esquerra, els quals poden tendir a posicions extremes, que poden arribar a ser coincidents i que també pretenen i proclamen ser de centre. En política el centre no existeix. Quan una formació política proclama la seva centralitat, està certificant la seva incapacitat

de proposar un sistema fiable de valors. La rentada de mans de Pilat, fa quasi bé 2000 anys, n'era una variant, en fer-ho indicava la seva manca de valors i una formació política ha de tenir uns valors, uns principis, la fidelitat als quals ha de quedar fora de qualsevol dubte i que poden ser causa, en funció d'aquesta fidelitat i dels moviments de les altres formacions que concorrin a la contesa política, que és una contesa pel poder, a no quedar precisament situat en el centre. El catalanisme polític pot concebre ocupar una centralitat entre el jacobinisme radical del PSOE i l'espanyolisme tronat del PP? En una Catalunya cada vegada més dependent, tant econòmicament, com fiscalment i políticament de les decisions que es prenen a Madrid, proclamar-se centrista és renunciar al catalanisme polític.

L'argumentari de la independència de Catalunya recorre, sempre ho ha fet, tant a anàlisis comparatives com a metàfores El 12 de novembre de 2009, Salvador Cardús va llegir el seu discurs de recepció com membre numerari de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans. Salvador Cardús era molt amic de l'enyorat Miquel Esteba i el va invitar a l'acte. En Miquel, com tantes vegades havia fet en altres actes, em va fer extensiva la invitació i hi vàrem anar plegats. Va valer la pena. L'acte va tenir lloc a la seu de l'Institut, al cor del Raval, a la casa de Convalescència, edifici del segle XVI. El títol del discurs era "Tres metàfores per pensar un país amb futur" i d'entada, les primeres paraules del discurs varen ser "No descobriré res de nou si els dic que pensem la realitat i ens pensem a nosaltres mateixos a partir de la metàfora. La metàfora no s'ha d'entendre pas com una aproximació imperfecta a la realitat, sinó com el mecanisme fonamental que ens permet entendre el món que ens envolta i expressar-lo. La metàfora, ens recordava Salvador Cardús, no és un simple recurs retòric per simplificar la complexitat de la realitat i reduir-la a una imatge fàcilment entenedora. Tot al contrari, les ciències, tant les físiques com les sociològiques, parlen a través de metàfores, i preguntava què són el "Big Bang" o el "forats negres" dels astrònoms si no metàfores? O a què deuen la seva força categories ideològiques com la de "lluita de classes" de Marx o la de la "societat líquida" de Zygmunt Bauman, tan de moda en el pensament actual, i a la que fa freqüents i sempre encertades referències l'admirat Antoni Puigverd, en aquesta mateixa sala i en altres. I "el café para todos"? la gran metàfora de l'Espanya de les Autonomies, la gran ensarronada. I parlant de les autonomies, quan s'invoca el "sostre competencial", per exemple, es fa una metàfora.

Les tres metàfores per pensar un país amb futur que va fer Cardús varen ser "Les arrels són el futur", "Tots som immigrants" i "La identitat és una pell". No les exposaré, tot i el seu innegable interès. Sobrepassaria els límits d'aquesta conferència, tant en temps com en contingut, però atesa la referència que he fet a la centralitat política, sí que en recordaré una que havia fet pocs dies abans el, 4 d'octubre, en un article a l'AVUI, en el que deia que la centralitat és un fangar, i la seva defensa implica la resignació a rebotar-s'hi i quedar-hi encallat.

El president Pujol ha utilitzat recentment algunes metàfores que m'agradarà esmentar. Ho va fer en la seva conferència a l'Auditori de l'idEC (Institut d'educació continua) de la Universitat Pompeu Fabra el 29 de març d'aquest any, que va titular "Residuals o independents? O alguna altra solució?", en la que va dir que "si

Espanya segueix en la seva línia de menysteniment polític i econòmic de Catalunya podria molt ben ser que la taca d'oli de l'independentisme s'anés estenent. Ja s'està estenent, probablement més sociològicament i mentalment que políticament com a plaques tectòniques que es mouen. Les plaques tectòniques se solen moure lentament, però de vegades s'acceleren. A ulls vista. En tot cas ara ja hi ha un fet que fabrica independentistes, i a un ritme accelerat, que és un conglomerat de dignitat ferida i de sensació d'ofec econòmic i identitari. I el futur no està escrit però la ferida és viva, cada cop més viva". Fi de la cita. Metàfores que conté el text. *Taca d'oli, plaques tectòniques, ulls-vista, fàbrica d'independentistes, ritme accelerat, dignitat ferida, ofec econòmic, ferida viva*. Vuit metàfores en vuit línies que li permeten fer entendre el món que ens envolta i expressar-lo.

A continuació, el president Pujol admet que ara no té arguments per convèncer els catalans de creure en un projecte en el marc espanyol. Només té el de la gran dificultat d'assolir la independència, però que és veritat que han passat i passen coses al Món que eren tan difícils com ho pugui ser la independència de Catalunya. I conclou que si la idea d'Espanya que ara preval es consolida, l'alternativa està entre la independència i el gradual esborrament de la catalanitat i de Catalunya. I que es comprèn que per a molts valgui el rebuig encara que sigui d'èxit incert. I pot arribar a ser una resposta més digna i més efectiva que la d'amagar el cap sota l'ala. Una altra metàfora

Si l'argumentari dels independentistes sempre ha recorregut a anàlisis comparatives, ara ho fa més que mai. És en aquest sentit que el president Pujol parla d'aquestes coses que passen al Món, i diu que eren tan difícils com ho pugui ser la independència. Aquestes coses són sens dubte l'increment de països que hi han accedit. Fins fa poc les comparacions es feien amb nacions que precisament encara no ho han assolit, que segueixen sent nacions sense Estat, especialment Flandes i Québec que mereixerien una molt ampla referència. En el marc d'aquesta conferència, només esmentaré, pel que fa Flandes que el separatisme flamenc, des de 1978 fins les eleccions del 2010 estava representat per una formació denominada Vlaams Belang, de connotacions populistes, d'extrema dreta i xenòfobes que el desprestigiaven. Les eleccions legislatives federals del 13 de juny del 2010 les va guanyar la Nieuw-Vlaamse Alliantie, partit independentista de centre-dreta fundat el 2001 per Bart de Wever, la principal reivindicació del qual és la independència de Flandes en el marc de la Unió Europea. Un partit de perfil seriós ha donat possibilitats reals als independentistes flamencs. La complexitat constitucional belga fa molt difícil establir comparacions. No obstant, hi han dues circumstàncies que s'han de seguir amb una gran atenció. Una és el greuge financer que pateixen els flamencs, respecte dels valons. L'altre que si Flandes assolís la independència, possibilitat no descartable tenint en compte les eleccions del 2010 en les que la Nieuw-Vlaamse Alliantie va obtenir el major nombre de vots, a nivell de tot Bèlgica, s'establirien precedents i per tant elements comparatius d'una importància capital pel que fa referència a l'últim incís de la pregunta de les consultes: que Catalunya esdevingui un estat integrat a la Unió Europea. La circumstància és que Bèlgica és un estat de la Unió Europea.

Avui fa exactament un mes que ha passat una d'aquelles coses que eren tan difícils.

Em refereixo a les eleccions al Parlament escocès en les quals l' Scottish National Party, ha obtingut 69 dels 129 escons que el componen, és a dir la majoria absoluta. A Escòcia ens trobem amb les dues circumstàncies. La financera derivada de l'explotació dels jaciments de petroli del mar del Nord. I que el Regne Unit sigui també membre de la Unió Europea. És important incorporar Escòcia als referents comparatius des d'altres aspectes que no poden ser oblidats, com ara les etapes a seguir, que hauran de retenir tota l'atenció dels independentistes catalans. El Regne Unit no és el Reino de Espanya i el govern de Londres no s'oposarà a la celebració. Recordat això, les etapes que es perfilen són quatre: 1) la primera, que el Parlament escocès voti l'organització d'un referèndum; 2) la segona, seria el mateix referèndum, no es pot oblidar que hi pot haver una diferència entre votar l' Scottish National Party i la independència; 3) la tercera, les negociacions amb el govern britànic sobre els termes de la Independència, repartiment del deute, intern i extern, repartiment del patrimoni, garanties de les pensions, repartiment del petroli, bases militars, etc. Per tenir una idea de la complexitat de tot el procés, especialment en aquest punt, recordaré que la separació entre la República Txeca i Eslovàquia el primer de gener de 1993 va necessitar 31 Tractats i 2000 acords separats. Si algun dia se celebra a Catalunya el referèndum vinculant, la pregunta que s'ha formulat en les consultes podria mantenir-se però requerirà una amplíssima tasca informativa, una necessària pedagogia, que tindrà més d'un vessant. No es tractarà només de convèncer els catalans i les catalanes dels avantatges de ser independents, es tractarà també de demostrar-ne la viabilitat tant a l'interior, com a l'exterior., 4) i la quarta i última etapa, un segon referèndum per tal de que tots els ciutadans escocesos es pronunciïn sobre els acords negociats.

El comparatisme amb el Québec torna a tenir actualitat gràcies al President Pujol, que va titular el seu Editorial de 25 de gener de 2011 "Del Tribunal Constitucional a la independència. Passant del Québec" i a la qual es refereix en la seva conferència de 29 de març. I gràcies també als resultats de les eleccions federals del Canadà del passat 2 de maig. En l'Editorial, el president Pujol comentava que en tot cas entre la independència i ser el Québec espanyol molta gent votaria això segon. Però podria molt ben ser que per Espanya l'estatus del Québec sigui tan intolerable com la independència.

El sistema federal canadenc ha evolucionat fent un ús creatiu del poder de despesa. En fer l'anàlisi comparativa de l'evolució del poder entre Ottawa i les províncies canadenques, d'una manera especial amb el Québec, s'ha d'examinar el complex conjunt d'acords intergovernamentals que tenen relació amb convenis fiscals. Tots els acords intergovernamentals, vénen a ser el "peix al cove" dels quebequesos, metàfora que no he esmentat i que és oportú referir-s'hi, entre altres raons perquè amb els "peixos al cove" vàrem iniciar la reconstrucció del nostre país.

Ja he dit, just a l'inici de la conferència, que la importància de la comparació política rau en què l'examen de les diferents experiències, l'estudi de les analogies, de les constants històriques, condueix a la fixació i determinació de models a seguir i d'objectius a aconseguir. I també de situacions a evitar. Catalunya des de que va ser annexada pels Decrets de Nova Planta s'ha negat a pertànyer a un estat no només centralitzat, sinó que ha fet del centralisme el seu sistema predilecte

d'opressió. Darrera constatació del que dic: la sentència del Tribunal Constitucional. La conveniència de finalitzar la situació d'annexió que patim, és una deducció d'una anàlisi comparativa, certament. Però, sobretot, és una conseqüència de la pròpia experiència. És l'esgotament de la paciència a què es referia Marcel Camus en el seu assaig *l'Homme revolté*, en una fórmula renovada de "cogito, ergo sum": = "em revoltó, aleshores sóc". Del text em va cridar molt l'atenció l'afirmació de què la revolta neix de l'esgotament de la paciència. M'hi vaig sentir identificat. L'anàlisi i l'estudi dels acords intergovernamentals canadencs ajuden a comprendre el perquè de l'exigència prèvia d'un pacte fiscal formulada pel president de la Generalitat Artur Mas. No hi ha incoherència entre l'exigència del pacte fiscal de Mas i la seva afirmació que Catalunya és un poble en marxa que no vol posar límits a les seves aspiracions com a nació. Els acords intergovernamentals no van pas aturar els referèndums per a la independència. Al començament de la meua dissertació he dit que un examen de les diferents experiències, l'estudi de les analogies, de les constants històriques, condueix a la fixació i determinació de models a seguir i d'objectius a aconseguir. I també, no menys important, de situacions a evitar. Una de les situacions a evitar és, en el meu entendre cabdal: Fer un referèndum i perdre'l.

Els esforços del Québec per accedir a la sobirania han portat a la celebració de dos referèndums, el primer el 20 de maig de 1980, formulava un projecte de sobirania-associació i la pregunta suposava que un resultat positiu equivalia a un mandat al Govern del Québec de negociar amb el del Canadà l'acord de sobirania-associació, el qual hauria de ser sotmès a un altre referèndum. No va prosperar, va ser refusat per un 59,56% de la població. La segona temptativa va ser el referèndum de 30 d'octubre de 1995, que proposava un tractat de partenariat econòmic i polític entre un Québec sobirà i el Canadà. Els resultats van ser extremament ajustats: 50,58% de vots de refús, mentre un 49,42, hi estava d'acord, amb una participació del 93,5% que va significar un diferència de 54.228 vots. Aquest marge tan ajustat va comportar dues conseqüències, pel costat dels independentistes, fent bo el principi de què els referèndums es convoquen per guanyar-los van manifestar que només se'n convocaria un altre si estiguessin segurs de guanyar-lo. I el govern federal es va adonar que en un tercer referèndum el SI guanyaria i es van voler guarir en salut. En la terminologia constitucional canadenc, el Canadà és una federació i el Québec una província, per tant dir govern federal vol dir govern central. El govern federal va plantejar a la Cort Suprema del Canadà tres qüestions: 1) Si el Govern del Québec pot, en virtut de la Constitució del Canadà, procedir unilateralment a la secessió del Québec; 2) Si en virtut del dret internacional existeix un dret d'autodeterminació que proporcionaria el dret de procedir unilateralment a la secessió; 3) Quin dels dos drets tindria prevalença en cas de l'eventualitat d'un conflicte entre els dos.

La Cort Suprema del Canadà no és el Tribunal Constitucional Espanyol. No hi va haver recusacions, ni sectors progressista o conservador, mandats caducats, ni pressions partidistes, ni tampoc desprestigi polític de cap mena. La Cort Suprema va ser conscient de què li passaven una patata calenta. I va estar a l'altura de la seva funció. Va analitzar les tres qüestions en funció dels principis que, segons la seva pròpia expressió en el dictamen emès, "inspiren i nodreixen el text de la Constitució: en constitueixen les premisses no expressades". L'anàlisi tracta dels quatre principis constitucionals fonamentals que afectaven les qüestions plantejades pel govern

federal: el federalisme, la democràcia, el constitucionalisme i la primacia del dret. El dictamen és llarg i només em remetré a la part final que diu que l'ordre constitucional canadenc existent no podria romandre indiferent davant l'expressió clara, per part d'una majoria clara de quebequesos de deixar de formar part del Canadà. Les altres províncies i el govern federal no tindrien cap raó vàlida per negar al govern del Québec el dret d'intentar fer la secessió, si una majoria clara de la població triés aquesta via i que el Canadà hauria d'entrar en negociacions amb el Québec i conclou que "Encara que no existeixi dret de secessió unilateral en virtut de la Constitució o del dret internacional, això no exclou la possibilitat d'una declaració internacional de secessió que condueixi a una secessió de facto. L'èxit últim d'una secessió similar dependrà del seu reconeixement per la comunitat internacional que, per decidir concedir o no aquest reconeixement prendria versemblantment en consideració la legalitat i la legitimitat de la secessió en qüestió. És a dir, la secessió pot no ser legal, però és legítima.

Aquest dictamen és important i recentment, fa menys d'un any, el 22 de juliol de 2010 hi ha hagut una altra decisió, la del Tribunal Internacional de Justícia sobre Kosovo, encara més important. Aquest Tribunal és l'òrgan judicial principal de les Nacions Unides, creat per la mateixa Carta. La seva missió és reglar de conformitat al dret internacional les diferències d'ordre jurídic que li són sotmeses pels Estats i de donar la seva opinió consultiva sobre les qüestions jurídiques que li puguin posar els òrgans i les institucions especialitzades de l'Organització de les Nacions Unides autoritzades a fer-ho, en aquest cas la pròpia Assemblea Nacional.

L'opinió del Tribunal Internacional de Justícia va ser que **"Les decisions d'independència han estat nombroses als segles XVIII, XIX i al començament del segle XX, i susciten sovint una viva oposició per part dels estats respecte dels quals s'han fet. Algunes d'elles han conduït a la creació de nous estats, d'altres no. En el seu conjunt, tanmateix, -segueix dient el Tribunal- la pràctica dels estats no sembla indicar que la declaració de la independència hagi estat mai considerada una transgressió del dret internacional. Al contrari, es desprèn clarament de la pràctica dels estats aquest període que el dret internacional no prohibia de cap manera les declaracions d'independència –i referint-se a la segona meitat del segle XX- la pràctica dels estats en aquests últims casos no revela l'aparició, en dret internacional, d'una nova regla que prohibeixi aquestes declaracions"**,

El passat tres de març l'Editorial Contravent va presentar a Barcelona la traducció al català de la Decisió del Tribunal Internacional de Justícia sobre Kosovo. Hi vaig assistir amb en Miquel Esteba. És l'últim acte que vaig assistir amb ell. Per a mi és un record entranyable i hi faig referència com un homenatge a tan estimat amic, precisament a aquesta sala, on a tantes conferències havíem vingut plegats. El text anava acompanyat d'un pròleg del Professor Carles Boix de la Universitat de Princeton, d'un article de l'advocat August Gil Matamala i d'un epíleg del Professor Antoni Abat de la Universitat de l'Estat de Nova York, a Buffalo. Dels quatre textos en va resultar un llibre, el títol del qual és una altra metàfora "La porta de la gàbia". Confio, tal com es diu en la Nota dels Editors, que algun dia, el més aviat possible, Catalunya pugui obrir la porta de la gàbia i aconseguir la seva llibertat. I es

converteixi senzillament, democràticament, pacíficament, en un Estat més del món, tal com anhelava Miquel Esteba.

He volgut exposar l'opinió de dues instàncies de tant prestigi, sobretot en comparació amb el Tribunal Constitucional Espanyol, perquè, si tal com diu el president Pujol la taca d'oli de l'independentisme s'anés estenent i que - segons ell - ja s'està estenent, probablement més sociològicament i mentalment que políticament com a plaques tectòniques que es mouen i atès que l'independentisme català, en el qual m'incloc, ha renunciat a l'ús de la força que no vol dir al de la raó i per tant, i tornant a citar al president Pujol, que no s'ha d'amagar el cap sota l'ala, l'èxit serà tant menys incert com més i millor s'internacionalitzi la reivindicació independentista.

Internacionalitzar el problema vol dir, entre altres accions, plantejar-lo a les organitzacions internacionals, és a dir, a les Nacions Unides i a la Unió Europea. I això, per a Catalunya no seria cap novetat. El 14 d'abril de 1945, abans de que la Conferència sobre Organització Internacional es reunís a San Francisco el 25 del mateix mes, i s'iniciés el procés de creació de les Nacions Unides amb l'elaboració de la Carta, que va ser signada el 26 de juny per 50 Estats, la Delegació als Estats Units del Consell Nacional de Catalunya formada per Josep Maria Fontanals, Joan Ventura i Sureda, (que en van ser els redactors) Josep Carner-Ribalta i Josep Atoni Guibernau va presentar una *Apel·lació a les Nacions Unides en nom de Catalunya*, la qual tenia com a objectiu el reconeixement de Catalunya en el si de les Nacions Unides. El text de l'Apel·lació conté unes consideracions bàsiques que convé recordar, com ara que **“Hi ha massa gent que erròniament creu que el plet català és merament un problema espanyol. No ho és. Hi ha una tendència a classificar la qüestió catalana entre els problemes interns d'Espanya. El conflicte entre Catalunya i Espanya, com qualsevol altre problema entre una nacionalitat oprimida i el seu opressor, sempre ha estat un problema de natura internacional. El de Catalunya no és un problema espanyol, sinó un problema europeu. Classificar la qüestió catalana entre els problemes interns de l'Estat Espanyol és nomenar l'opressor de Catalunya únic jutge i jurat en una causa en què el jutge és part. Ni Catalunya ni cap altra nació oprimida no pot esperar justícia del seu propi opressor”**

Aquesta consideració de l'Apel·lació és totalment pertinent avui en dia. Ni Catalunya, nació annexada a Espanya el 1716 *“por derecho de conquista”*, tal com es diu en els Decrets de Nova Planta, ni cap altra nació oprimida no pot esperar cap voluntat de solució del seu propi opressor. És un problema d'ordre internacional. La solució no és a Madrid. La via és la internacionalització del problema. En una conferència al Palau de la Música el 5 de maig de 2004, per tant 7 anys anterior a la més recent de 29 de març, el president Pujol comptava vint estats nous a Europa i encara no hi havia Kosovo. Cap d'aquests estats no hagués vist la llum sense el vist-i-plau de rellevants membres de la comunitat internacional de nacions, la qual cosa evidencia la importància d'una eficaç acció d'internacionalització i si realment no volem posar límits a les nostres aspiracions com nació, cal posar-la en marxa.

La dinàmica actual de la política internacional determina la importància de les

relacions diplomàtiques contemporànies i ha propiciat l'aparició de dos termes nous: la *paradiplomàcia* i la *protodiplomàcia*. El primer fa referència a les gestions, processos i xarxes a través dels quals els governs subnacionals busquen establir contactes amb governs centrals estrangers o amb altres governs subnacionals. El terme *protodiplomàcia* s'utilitza, i cada vegada més, per descriure gestions que ofereixen un missatge separatista. Aquesta acció d'internacionalització s'ha de fer tenir molt present la recomanació de Josep Pallach. **“Malgrat tot, no et descoratgis mai, i que res no et descoratgi. L'home es fa en un etern recomençar. És el mite de Sísif, si vols. Però és la seva gran dignitat”**

Recentment, en una entrevista que li va fer la BBC, Artur Mas reconeixia que la majoria dels catalans estan oberts a la independència, però va afegir que encara no hi ha una majoria social que la defensi. L'Artur Mas és un líder, la dues últimes eleccions, les autonòmiques i les municipals ho certifiquen. Ser líder significa arriscar-se i prendre decisions. Però l'element clau no és tant prendre les decisions, sinó el coratge d'arriscar-se a proposar-les. El líder ha de tenir totes les formes d'intel·ligència i sobretot ha de tenir coratge. Ha de tenir la intel·ligència de discernir el moment adequat i el coratge d'arriscar-se.

Les ideologies tradicionals que concorren a l'arena política, el socialisme, el liberalisme, el conservadorisme, etc., pretenen donar resposta a la pregunta de com s'ha de governar, l'independentisme, en canvi, respon a la pregunta de què s'ha de governar i la resposta és molt senzilla: Catalunya. No és una qüestió d'ideologies. Hi caben totes. Això implica que la independència ha de ser la fita de catalans de totes les tendències i de totes les procedències, l'objectiu prioritari d'una gran majoria, i necessita totes les classes socials, perquè el país són totes, totes les que consideren la llibertat com el bé més preuat de l'ésser humà. Les persones que consideren la llibertat com el bé més preuat de l'ésser humà són persones compromeses. Miquel Esteba era una persona compromesa, era un home ferm en les seves conviccions, tenia una gran generositat que posava el servei de les persones, però no només de les persones, també de les conviccions, Era un independentista de pedra picada. Era un home compromès. Sé que aquesta conferència ens hagués donat molts temes de conversa, de debat, de coincidències i de discrepàncies, les quals haguéssim superat molt ràpidament. És per això que en aquests moments el recordo amb emoció.

Gràcies